

Προκατάληψη είναι η δυσμενής στάση απέναντι σε μια ομάδα και τα μέλη της.

Οι διακρίσεις αποτελούν αρνητικές πράξεις απέναντι σε μια ομάδα και τα μέλη της και προέρχεται από την προκατάληψη.

Η αποανθρωποποίηση μπορεί να είναι αποτέλεσμα των προκαταλήψεων και σηματοδοτεί την απογύμνωση των ατόμων από την αξιοπρέπεια και την ανθρωπιά τους.

Ορισμένες φορές η προκατάληψη μπορεί να μη γίνει αισθητή ειδικά σε περιπτώσεις που υπάρχουν ισχυρές κοινωνικές νόρμες κατά των προκαταλήψεων.

Ανάλογα με το στόχο των διακρίσεων διαφοροποιείται και η ονομασία της προκατάληψης και των διακρίσεων.

Τα στερεότυπα αποτελούν γενικευτικές πεποιθήσεις των μελών μιας ομάδας σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τη συμπεριφορά των μελών μιας άλλης ομάδας.

Η Ψευδαίσθηση της Συνάφειας αναφέρεται στην τάση να υπερβάλουμε το βαθμό στον οποίο δύο ερεθίσματα συσχετίζονται μεταξύ τους ως αποτέλεσμα μιας προσδοκίας και της ταυτόχρονης διακριτότητας των ερεθισμάτων.

Τα στερεότυπα μπορούν να επηρεάζουν τη συμπεριφορά και την κρίση μας ακόμη και με μη συνειδητούς τρόπους.

Οι διακρίσεις επίσης μπορεί να γίνονται με μη συνειδητό τρόπο.

Τα στερεότυπα αναφέρονται σε πεποιθήσεις για τα χαρακτηριστικά, συνήθως της προσωπικότητας αλλά και της συμπεριφοράς μιας ομάδας ανθρώπων.

1. Οι άνθρωποι χαρακτηρίζουν με μεγάλη και αδικαιολόγητη ευκολία πολυμελείς ομάδες ανθρώπων με βάση ελάχιστα γενικά χαρακτηριστικά.
2. Τα στερεότυπα αλλάζουν πολύ αργά βάση ευρύτερων κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών αλλαγών.
3. Τα στερεότυπα σχηματίζονται σε πολύ μικρή ηλικία. Τα παιδιά έχουν στερεότυπα για ομάδες πριν συναντήσουν κάποιο μέλος τους.
4. Τα στερεότυπα ενισχύονται και γίνονται πιο αρνητικά όταν υπάρχει ένταση μεταξύ των ομάδων. Σε τέτοιες συνθήκες είναι δύσκολο να αλλάξουν.

Σεξισμός: προκατάληψη και διάκριση ενάντια σε άτομα βάση του φύλου τους.

Τα στερεότυπα αποτελούν ευρέως αποδεκτές και απλουστευτικές απόψεις εντός μιας ομάδας για μια άλλη κοινωνική ομάδα και τα μέλη της.

Έρευνες πάνω στα στερεότυπα έχουν δείξει ότι οι γυναίκες θεωρούνται θερμές και εκφραστικές ενώ οι άνδρες ικανοί και ανεξάρτητοι.

Στις Δυτικές κοινωνίες έχουν προσδιοριστεί τέσσερις υπό-τυποι στερεοτύπων για τις γυναίκες: η νοικοκυρά, η σεξουαλικά ελκυστική, η καριερίστρια και η φεμινίστρια/αθλήτρια/ λεσβία (Deaux & LaFrance, 1998; Fiske, 1998).

Έχει υποστηριχθεί ότι πολλές φορές τα στερεότυπα αντανακλούν τους διαφορετικούς ρόλους που έχουν άνδρες και γυναίκες στην κοινωνία.

Συχνά παρουσιάζεται το φαινόμενο της γυάλινης οροφής. Κάποιου είδους αόρατο εμπόδιο δεν επιτρέπει στις γυναίκες και άλλες μειονοτικές ομάδες να καταλάβουν ηγετικές θέσεις.

Ο προσωπισμός περιγράφει το γεγονός ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προβάλλουν κυρίως το γυναικείο σώμα ενώ προβάλλουν κυρίως το κεφάλι των ανδρών.

Τις τελευταίες δεκαετίες γίνονται προσπάθειες να μειωθούν οι διακρίσεις εις βάρος των γυναικών.

Υπάρχουν στερεότυπα τα οποία σχετίζονται με την ηλικία που μπορεί να αντανakλούν τις αξίες που αποδίδει η κοινωνία μας σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες.

Σε πολλές δυτικές χώρες όπου η πυρηνική οικογένεια έχει αντικαταστήσει την εκτεταμένη, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα χαρακτηριστικά της νεότητας και υπάρχουν αρνητικά στερεότυπα για τα γηραιότερα άτομα.

Στις χώρες αυτές μπορεί να θεωρούνται ως ανίσχυρα και ανάξια μέλη της κοινότητας.

Στερεότυπα που σχετίζονται με την τρίτη ηλικία μπορεί να είναι τα ακόλουθα: γκρινιάριδες, μη υγιείς, μη ελκυστικοί, συστυχισμένοι, λιγότερο αποδοτικοί, λιγότερο ικανοί κοινωνικά, εγωκεντρικοί, ανίκανοι.

Σε πολλές ανατολικές κοινωνίες αλλά και αλλού όπου υπάρχουν ακόμα εκτεταμένες οικογένειες τα ηλικιωμένα άτομα αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερο σεβασμό και μπορεί να θεωρούνται «σοφά».

Ομοφυλοφιλία. Προκαταλήψεις υπάρχουν και ενάντια στα ομοφυλόφιλα άτομα.

Η επικράτηση της χριστιανικής ηθικής οδήγησαν σε περιοριστικές νόρμες για την σεξουαλική συμπεριφορά και σε αρνητικές στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία.

Ο όρος «ομοφοβία», που πρωτοεισήχθηκε στην ψυχολογία το 1972 από τον ψυχολόγο Weinberg, χρησιμοποιήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα για να περιγράψει την προκατάληψη απέναντι στην ομοφυλοφιλία.

Ο όρος όπως διατυπώθηκε αφορά το φόβο να βρίσκεται κανείς κοντά σε ομοφυλόφιλους, οδηγεί στην απόρριψη της ομάδας αυτής, στην προκατάληψη αλλά και στις διακρίσεις εναντίον τους.

Αυτό που έχει προταθεί είναι η χρήση του όρου «ετεροσεξισμός» ο οποίος περιγράφει το ιδεολογικό/πολιτισμικό πλαίσιο το οποίο οδηγεί στην προκατάληψη και στις διακρίσεις σε βάρος των ομοφυλοφίλων, θεωρώντας τις ετεροσεξουαλικές σχέσεις ως τον κανόνα και το «φυσιολογικό», ενώ από την άλλη η ομοφυλοφιλία θεωρείται «απόκλιση» από τη νόρμα.

Τα τελευταία χρόνια φαίνεται ότι οι προκαταλήψεις ενάντια στα ομοφυλόφιλα τείνουν να φθίνουν.

Ορισμένες φορές το ζήτημα τίθεται ξανά όταν γίνεται λόγος για την απόδοση δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα άτομα.

Διακρίσεις υπάρχουν και ενάντια στα άτομα με σωματική ή νοητική αναπηρία.

Πολλές φορές στην ανθρώπινη ιστορία άτομα με φυσική ή νοητική αναπηρία υπήρξαν θύματα προκαταλήψεων διακρίσεων αλλά και εξολόθρευσης.

Τη δεκαετία του 1980 επικρατεί η κουβέντα περί «απο-ιδρυματοποίησης». Οι ψυχικά ασθενείς δεν παραμένουν πια εγκλειστοί αλλά βγαίνουν στην κοινωνία.

Παρόλο που αυτό είναι ένα θετικό βήμα αυτό δε συνοδεύεται από κατανομή πόρων που θα επέτρεπαν στα άτομα αυτά να διαβιούν μόνα τους με αξιοπρέπεια.

Προκαταλήψεις ενάντια στους ψυχικά ασθενείς υπάρχουν και στις μέρες μας και εμφανίζονται ακόμα στον καθημερινό λόγο («τρελός είσαι! Είσαι καθυστερημένος»).

Η έρευνα και το ενδιαφέρον της κοινωνικής ψυχολογίας για τις σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων ξεκινά κυρίως κατά και μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο αν και έρευνες και θεωρίες έχουν διατυπωθεί και λίγο νωρίτερα.

Ρατσισμός: Η διαδικασία περιθωριοποίησης, αποκλεισμού και διάκρισης ανθρώπων που ορίζονται ως διαφορετικοί είτε στη βάση του χρώματος του δέρματος τους είτε βάση της εθνότητας τους.

Στην καρδιά του ρατσισμού βρίσκεται η διαδικασία αναπαράστασης ή νοηματοδότησης του «άλλου».

Οι αναπαραστάσεις αυτές σχετίζονται με την ιστορία των επαφών μεταξύ των Ευρωπαίων και των «άλλων».

Δημιουργία διαφορετικών φυλετικών τύπων και ιεράρχηση τους σε «ανώτερους» και «κατώτερους».

Η κοινωνική ψυχολογία εξετάζει τις συνέπειες, γνωστικές συναισθηματικές που μπορεί να έχει ο διαχωρισμός του κόσμου σε «εμείς» και άλλους».

Μέχρι τη δεκαετία του 1920 η ψυχολογία έδειξε ξεχωριστό ενδιαφέρον για τη χαρτογράφηση των νοητικών ικανοτήτων μεταξύ των «φυλών».

Από τη δεκαετία όμως του 1940 άρχισε να ενδιαφέρεται για τις αιτίες των «παράλογων» προκαταλήψεων.

Τα τελευταία χρόνια φαίνεται ότι ο απροκάλυπτος ρατσισμός φθίνει. Τα αρνητικά στερεότυπα για εθνοτικές ομάδες φαίνεται να εξαλείφονται.

Αυτό δε σημαίνει ότι ο ρατσισμός έχει εξαληφθεί. Η έκφραση του όμως έχει καταστεί κοινωνικά κατακριτέα και έτσι ο εντοπισμός του γίνεται και πιο δύσκολος.

Ερευνητές υποστηρίζουν ότι σήμερα υπάρχει ένα νέο είδος ρατσισμού που έχει ονομαστεί με διαφορετικούς όρους: ρατσισμός αποστροφής, σύγχρονος ρατσισμός, συμβολικός ρατσισμός, αμφίθυμος ρατσισμός, παλινδρομικός ρατσισμός.

Οι νέες αυτές μορφές ρατσισμού δεν μπορούν να ανιχνευθούν με τα «παραδοσιακά» εργαλεία αυτοαναφορών καθώς υπόκεινται στους κανόνες της κοινωνικής επιθυμητότητας.

Μορφές διακρίσεων:

1. Απροθυμία προσφοράς βοήθειας. Ορισμένες φορές άτομα, ομάδες ή φορείς αρνούνται να δώσουν βοήθεια σε μειονοτικές ομάδες για να βελτιώσουν την κοινωνική τους θέση.
2. Πρακτική της προσχηματικής παραχώρησης (tokenism). Δημόσια πραγματοποίηση μικρών παραχωρήσεων απέναντι σε μια μειονοτική ομάδα ώστε να αποκρουστούν κατηγορίες προκαταλήψεων.
3. Δημόσια έκφραση προκατάληψης υπέρ μιας ομάδας ώστε να αποκρουστούν κατηγορίες προκατάληψης ή ρατσισμού.

Κοινωνικό στίγμα: χαρακτηριστικά μιας ομάδας που οδηγούν στην αρνητική κοινωνική αξιολόγηση των ομάδων που ανήκουν στην κατηγορία αυτή.

Υπάρχουν εμφανή στίγματα , όπως η φυλή, το φύλο, η παχυσαρκία που σημαίνει ότι τα άτομα δεν μπορούν εύκολα να αποφύγουν να γίνουν στόχοι στερεοτυποποίησης και διάκρισης.

Ελεγχόμενα είναι τα στίγματα είναι αυτά που τα άτομα έχουν επιλέξει να ανήκουν ως μέλη κατηγοριών.

Το στίγμα φαίνεται να είναι αρκετά ανθεκτικό σε κοινωνικές αλλαγές, καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί για θετικές συγκρίσεις με μέλη των στιγματισμένων ομάδων.

Το στίγμα μπορεί να νομιμοποιεί ανισότητες ως προς το status quo και την κατανομή πόρψν που να ευνοούν τις κυρίαρχες ομάδες.

Στη διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας αλλά και στις μέρες μας παρατηρούνται συχνά φαινόμενα βίας απέναντι σε εθνοτικές ή άλλες ομάδες.

Η αποανθρωποποίηση των μελών των ομάδων αυτών οδηγεί σε συμπεριφορές που μπορεί να πάρουν τη μορφή ατομικής βίας, μαζικής επιθετικότητας ή και συστηματικής εξόντωσης.

Ο όρος γενοκτονία αναφέρεται στη συστηματική εξόντωση ατόμων που ανήκουν σε συγκεκριμένες εθνοτικές ή άλλες κοινωνικές ομάδες.

Η γενοκτονία μπορεί να εφαρμοστεί και έμμεσα, δημιουργώντας συνθήκες κοινωνικής μειονέξιας ώστε τα μέλη της ομάδας να εξολοθρευθεί λόγω ασθενειών, πείνας, φόνων ή αυτοκτονιών.

Μια μορφή γενοκτονίας μπορεί να εφαρμοστεί μέσω της πολιτισμικής αφομοίωσης.